

porodica cvetajev

Ana Žebrovska: *Tolike fotografije na zidovima! Nekoliko znam iz knjige vaših uspomena. Ovo su, očigledno, Marina i Anastasija Cvetajev. Sestre veoma liče jedna na drugu.*

Anastasija Cvetajeva: — Svakodnevno nas niko nije brkao, iako je Marina bila starija dve godine i mnogo krupnija, punija. Uvek je bila najviša među vršnjakinjama, a ja — najmanja. Bila sam na mamu koja je bila sitna, tanušna, dok je Marina uvek patila zbog svoje masivnosti, borila sa svojim uvek rumenim obrazima. . . Pa ipak, oblik lica nam je bio sličan.

— A karakteri?

— Ja sam bila blaža, više spremna na ustupke, sklonija suzama nego upornosti. Ona je od detinjstva imala teži, buntovniiji karakter. Zbog svoje nadmenosti promenila je nekoliko gimnazija. Naravno bila je zrelija i učenija od svojih vršnjakinja, tako da se u školi dosadivala. Često je bežala iz škole. Ujutru je odlazila na tavan i čekala da otac ode na posao. Zatim se vraćala u svoju sobu i udubljivala u čitanje ili pisanje stihova. Čak je i u porodici živela nekako posebno. Iako je u našim odnosima bilo mnogo prisnosti. I pored različitih karaktera gajile smo ista osećanja, slično shvatale svet, živele u velikom prijateljstvu. . . Da li su Vam poznata najnovija sećanja Marinine školske drugarice («junost», br. 4)? Kada je to pisala autorka je imala 92 godine, ali je pamtila da su sestre Cvetajeve uvek provodile školske odmomore zajedno. Veoma sam joj zahvalna za tu publikaciju. U njoj je Marina tako živa.

— *Portret Marine Ivanovne, u izrezbarenj ili prutenj fotelji, kao da ima oreol.*

— To je moj crtež prema uvećanoj fotografiji. Marina na njemu ima 25 godina. Fotografisala se sa ogrlicom od ametista, mom svadbenom poklonu, da bi mi pričinila zadovoljstvo. Taj portret sam naslikala 1943. godine na Dalekom Istoku, u noći kada sam saznala da je Marina već dve godine mrtva. . . Ovo su moj otac i ujak — dvojica ruskih profesora.

— *Na ulazu u Puškinov muzej u Moskvi nalazi se spomen tabla Ivanu Cvetajevu, osnivača tog objekta. Međutim, u katalogu Lenjinove biblioteke naišla sam na informaciju o procesu i skandalu, u koji je bio umešan Vaš otac. Da li se sećate o čemu se radilo?*

— Ta stvar je iz 1909. godine i zatrovala mu je poslednje godine života. Otac je radio 28 godina u Muzeju Rumjanceva, od toga pola vremena kao direktor. Sada je tamo smeštena Lenjinova biblioteka, a onda muzej s raznim odeljenjima. Na posao je dolazio prvi a odlazio poslednji, uvek je bio primer solidnosti. Takav je bio od detinjstva, dovoljno je podsetiti da se rodio kao sin siromašnog seoskog sveštenika, a da je u 29 godini već bio profesor Moskovskog univerziteta. U naučne svrhe prošao je celu Italiju, na kolenima je obišao većinu staroitalijanskih spomika i grobnica, da bi na njima dešifrovao natpise na oskijskom dijalektu. Njihovo otkriće donelo mu je svetsku slavu. Kao šef Katedre lepih umetnosti Moskovskog univerziteta odlučio je da osnuje prvi pedagoški muzej u Evropi. Želeo je da na jednom mestu kopije najpoznatijih remek-dela, da se sa njima upoznađe siromašna mladež koja nema mogućnosti da putuje i studira u inostranstvu. . . Kako univerzitet nije mogao da finansira tako ogroman poduhvat otac se obratio imućnima. Međutim, nije bilo lako izvući novac od ljudi, ali zahvaljujući očevom organizatorskom talentu našla su se sredstva, započelo sa gradnjom zgrade i stvaranjem zbirke. Izvesni Surov, radnik u Muzeju Rumjanceva dopustio je svom poznaniku Koznovu pristup zbirkama, ovaj se pokazao neodgovornim i išćupao nekoliko gradiva iz starih knjiga, koje je izneo i prodao. Veliki knez, čije sam ime zaboravila bio je veliki kolekcionar i često posećivao bukiniste. Naišao je na te gravire, koje su bile sa pečatom i brojem inventara, s obzirom da lopov nije bio iskusan i obavestio muzej. Otac je energično sproveo istragu, vratio ukradeno, ali se na sceni pojavio carski ministar prosvete, Aleksandar Švarc, koji je bio nemačkog porekla. Odavno je zavideo ocu na naučnim uspesima. Sam je postao ministar bez naročitih zasluga, jednostavno protekcijom. Iskoristio je priliku, optužio oca za neizvršavanje obaveza. Naravno, otac je pred sudom dokazao svoju nevinost, a takode, napisao vladi i senatu obrazloženje. Poverovali su mu, ali se stvar okončala pobedom ministra Švarca. Godine 1910. otac je lišen položaja ne dobivši čak ni penziju.

— *Pa ipak, nije odustao od ideje da otvori muzej za studente?*

— O, ne! Bavio se 24 godine njegovom organizacijom i to besplatno. Čak se ni tada nije odrekao nje. To nije u stilu Cvetajevih! Međutim, iako je bio u godinama, morao je da predaje na ženskim kursovima da bi zaradivao za život.

— *Niste bili bogati?*

— Otkud, bili smo profesorska porodica, živeli smo od očevog rada. Mamin miraz je bio mali. Mama je umrla 1906. godine, nije napunila ni 37 godina, bolovala je od tuberkuloze. Istina, nešto malo odloženo je za naš miraz, ali događalo se da stig-ne kolekcija naručena za muzej a industrijalac ili trgovac koji se obavezao da je plati nalazio se u inostranstvu. . . Tada ju je otac otkupljivao za tzv. dečji novac.

— *I muzej je otvoren.*

— Da, krajem maja 1912. Svi su se divili i oduševljavali naporima glavnog aradžera. Kada je objekt bio pri kraju vlada mu je poklonila odeljenje originala. Pre toga sumnjalo se u ostvarenje poduhvata i otac osim placa za gradnju nije dobio nikakvu pomoć. Otac je sam obaljšao sve formalnosti, putovao, birao, naručivao mermer s Urala i zbirke iz inostranstva, vodio prepisku, brinuo o izlaganju materijala. Tako reći nije znao za odmor, malo je spavao i tim novim muzejom rukovodio je samo 15 meseci. Umro je avgusta 1913. — jednostavno od premore.

— *U tom periodu i VI i Vaša sestra imale ste vlastite porodice?*

— Udale smo se ubrzo nakon završetka gimnazije, tako reći istovremeno — u leto 1912. godine — rodile smo decu: ja — sina Andrijušu, Marina kćer Arijandu. Nismo razmišljale o univerzitetskim studijama, Marina je već krenula pesničkim stazama, o njoj se puno govorilo. Ja sam se mnogo godina kasnije upisala na anglistiku i završila čak dve više škole. Od detinjstva dobro sam znala francuski i nemački, u kući su nas učili da istovremeno govorimo tri jezika, a kasnije sam savladala i engleski. Posle završetka studija predavala sam na akademiji Timirjazeva, ali samo na večernjim kursovima za odrasle i to kratko.

— *Zbog čega?*

— Godine 1937. sam kao i većina Rusa represirana, deset godina sam provela na Dalekom Istoku, među krajnje neodgovornim ljudima. Zbog čega? Tada se nije pitalo, zbog čega, govorilo se kontrarevolucija. Niko od nas nije bio iz istinskih razloga, deset godina je bila uobičajena kazna. Bila su to bolesna vremena. . . Ali to nije ništa, čovek mora umeti da živi svuda i da u svim uslovima bude čovek. Najpre sam radila fizički, zaptvorenici su gradili železničku prugu, a posle izvesnog vremena našli su mi posao u kantini. A još kasnije boravila sam u Sibiru, sa sinom koji je tamo radio kao inženjer. Oslobođili su nas 1953. godine, svi smo rehabilitovani, nadoknađeni su nam materijalne štete. . . Nadovezalo se i nekoliko bolesti, ali kao što vidite — živim i dalje. Godine 1959, posle procesa rehabilitacije, vratila sam se u Moskvu, dobila sobu u zajedničkom stanu. U zajedničkom stanu provela sam sedamnaest godina, a od pre šest godina imam ovaj, peseban stan. Veoma sam zadovoljna, soba i kuhinja, tiho, prijatno. Imam 91 godinu, ali manje-više izlazim na kraj sa životnim problemima. Slabo čujem i stina slova čitam kroz lupu, međutim idem u kupovinu, a ako nije suviše hladno i u crkvu. Čitam, pišem uspomene o ljudima na ovim fotografijama.

— *Vratimo se još jednom vašoj galeriji fotografija. Ovde vidim retku fotografiju potpuno sedog Borisa Pasternaka.*

— Napravljena je za vreme našeg jedinog susreta nakon mog povratka u Moskvu. Poznavali smo se od 1923. godine, od trenutka kada mi je iz Pariza doneo Marininu zbirku stihova Zanat: Posle smo se stalno sretali i bili iskreni prijatelji. Pasternak je bio društven, veseo, voleo je ljude i odnosio se prijateljski prema njima. Nije bio ni najmanje zatvoren, čak naprotiv, imao je živ karakter i mnogo prijatelja. Bio je dobar drug i dobar čovek. Posle duge pauze videli smo se deset meseci pre njegove smrti. Nije znao da ima rak, povremeno su ga mučili bolovi, ali je o njima pričao šaleći se. Oseća se loše, odvode ga u bolnicu i leče. Opisivao je duhovito kako ga leče i kako mu postaje bolje. Onda ga vraćaju kući, gde mu se stanje pogoršava, ponovo ga odvode u bolnicu i leče. . . Šalio se na račun svoje bolesti, bilo je to 29. juna 1959. godine u PeFedelkinu, umro je 30. maja sledeće godine.

— *Od poznatih pesnika na istaknutom mestu držite portret Osipa Mandeljštama.*

— Braću Mandeljštam — Osipa i Aleksandra, upoznala sam kod Vološina u Koktebelu. Osip je bio veliko, siroto i kapriciozno dete, ali i vrlo bolesno. Uvek me je podsećao na ptiče izbačeno iz gnezda. . . Zbog želuca morao je da drži strogu dijetu, tako da sam kašom koju sam kovala za svog trogodišnjeg Andrijušu hranila i Mandeljštama. Kasnije je imao dobru ženu, na žalost nisu imali dece. Aleksandar je umro ubrzo posle Osipa.

— *A ovo ste Vi s prelepim muškarcem, iza vas prekrasna priroda.*

— Ta fotografija predstavlja mene i mog verenika na Krimu 1911. godine. Zvaao se Boris Truhačov. Umro je za vreme epidemije tifusa. Godine 1919. bila je užasna epidemija na Krimu. Međutim, rastali smo se pre toga, jednostavno naš brak nije bio uspešan. Godine 1915. sklopila sam civilni brak s Mauricijem

Mincem. Ovde visi naša grupna fotografija, objavljena je u poslednjem izdanju moje knjige: ja, Marina i deca sedimo, a iza nas stoji Sergej Efron — Marinin muž i Minc.

— *Marina mu je posvetila teško prevodivu pesmu: »Dopada mi se što ne bolujete zbog mene, dopada mi se što ne bolujem zbog vas. . .« Pre nekoliko godina uz muziku Mikaela Tariverdijeva i u izvedenju Pu-gačove postala je hit.*

— Imam je na ploči, veoma lepa. . . Marina je volela Minca, uostalom bio je izuzetno dobar čovek. Bio je poljski Jevrej, ruski je govorio s izrazitim akcentom. Izgledao je stariji nego što je bio, prilično ružan, ali izuzetne pameti i dobrote. . . Umro je krivicom lekara, nisu otkrili bolest i odbili da mu operišu slepo crevo. Govorili su da je dovoljno nekoliko obloga od kamilice, a on je devet dana kasnije umro u strašnim mukama. Imali smo jednogodišnjeg sinčića, koji se razboleo od dizenterije, a samo što je prohodao. . . Sve se dogodilo 1917. godine: najpre mu-ževljeva smrt, a posle šest nedelja i sinovljeva. Vidite li šta sam sve preživela sa svoje dvadeset dve godine? Teška vremena revolucije, moja i Andrijušina bolest, rastanak s Marinom, koja mi je bila oslonac u teškim trenucima.

— *Zbog čega ste tada stanovale odvojeno?*

— Nalazila sam se na Krimu kad je građanski rat prese-kao put za Moskvu i razdvojio nas na tri i po godine. . . I Marini u Moskvi je bilo veoma teško. Na samom početku revolucije Efron je kao dobrovoljac krenuo u borbu izgubio se bez traga i glasa. U najtežem periodu prodala je sve iz kuće, sve što je bilo ko hteo da kupi, lišila se stvari, odela, uspomena, a nameštaj uglavnom iskoristila za ogrev. Njena mlada kćer, trogodišnja Irina umrla je u sirotištu od iscrpenosti, dok je ona spasavala stariju Alu. . . Ja sam se sa sinom vratila u Moskvu 1921. i tek tada smo se ponovo srele.

— *Ali ubrzo vaši putevi su se zauvek razišli?*

— Da. Ilja Erenburg je pisao Marini iz inostranstva da joj je muž, o kome ništa nije znala četiri godine, živ i da studira u Pra-gu. Marina je saznala gde živi i 1922. sa desetogodišnjom Alom je otputovala k njemu. U inostranstvu je živila do 1939. godine, dve godine duže od kćeri i muža. Efron je ušao u partiju, jer je poticao iz porodice revolucionara, majka mu je pripadala »Na-rodnoj volji«, priključivanje belima pokazalo se pogrešnim, a to je shvatio tek u emigraciji. Bio je u Španiji, odatle se vratio u Ru-siju, ali u vreme represija. Godine 1939. uhapšena je Ala, iako je bila vatrena komsomolka. Provela je osam godina u logoru, a kasnije su je prognali u Sibir. Kad su sve oslobodili i rehabilito-vali saznala je da joj je i otac uhapšen ubrzo posle nje i da je po-smrtno rehabilitovan. Nakon dolaska u Rusiju Marina ih nije zatekla, a ni mene nije bilo u Moskvi. Vratila sam se sa sinom Murom, to je deminutiv od Murlik, a pravo ime mu je bilo Geor-gij. Bilo je to kasno, obožavano dete, sanjani sin. Štitila ga je od svega, kada je izbio rat čak se potrudila da ih evakuišu zajedno. Tako su se našli u Jelabugi u Tatariji. Mur je imao šesnaest go-dina i odbacivao majčinu zaštitu. Tu tragičnu priču znate dalje iz moje knjige.

— *U njoj sugerisete, oprostite što se vraćam na te događaje, da je Marina oduzela sebi život zbog ozbiljnih nesuglasica sa sinom, mada se smatra da su Cvetajevu slomili teški životni uslovi i da je čak postojanje nepunoletnog sina nije odvratilo od tog koraka. . .*

— Isključeno je da beda slama Cvetajevu. Marina je pod-nosila i bedu posle revolucije i tešku materijalnu situaciju svoje porodice na Zapadu. Bila je veoma otporna na takve smicalice sudbine. Otišla je u trenutku kada su odnosi sa sinom — zbog koga je živila a koji ju je ponižavao — postali suviše napeti. Ma-rina je u njegovom uzrastu razmišljala o samoubistvu, a sin joj je emocionalno bio veoma sličan. Bojala se da će on dići ruku na sebe. Znao, takva tragedija se dogodila u Efronovoj porodici sa Sergejevim najmlađim bratom i njihovom majkom. . . Smat-ram da je Marina otišla da bi vratila sinu slobodu, da bi on ži-veo. . .

— *Nije isključeno da je nemogućnost uspostavljanja zajedničkog jezika sa sinom bila kap koja je prepunila čašu strpljenja. . . Da li ste posle majčine smrti uspostavili pismenu vezu sa Murom?*

— Mur mi je pisao nekoliko puta na Dalekom Istoku, a onda je zauvek učutao. Međutim, nije spominjao Jelabugu, a ni ja se nisam usuđivala da ga išta pitam. Mobilisali su ga kad je postao punoletan. Poginuo je u jednoj od svojih prvih borbi, jula 1944. Imao je devetnaest godina. Mesto gde je sahranjen prona-šao je posle mnogo godina jedan pukovnik, poštomalac Marini-ne poezije. Pregledao je sve moguće arhive, dospao do kolega sa fronta i rekonstruisao događaje. Mura sam videla samo jed-nom, kad je bio još sasvim mali, u Parizu 1927. godine. Službeno su me poslali u Italiju, otad potiču moja sećanja o Gorkom u So-rentu. Putovala sam i u Francusku kod Marine. Bio je to naš po-slednji susret. Međutim, s Alom Efron vidala sam se više puta, u Moskvi i u Tarusiji. Pa ipak, bila je slabija od mene, nasledila je tuberkulozu po očevoj liniji. Godine 1975. nije preživela infarkt. Sahranjena je u Tarusiji, nedaleko od groba Paustovskog. Nije imala dece.

— *Znači li to da nije ostao niko od potomaka Marine Cvetajev?*

— Da, nije ostao. Jedino ja imam sina, danas je već u pen-ziji, dve unuke i praunuku Olju. Ove slike su upravo njeni rado-vi.

— *Da li je posle Marine Cvetajevе ostalo dosta stvari?*

— O, ne, njenih stvari gotovo uopšte nema. Ja čuvam izes-ne fotografije, izvesne rane skice, nešto su sakupili dobri ljudi, pronašli su na svoju ruku i predaće ih kada se ukaže prilika.

— *Ali, ja sam još pre nekoliko godina čula da se stvar dobro raz-vija, da li je nastupio zastoj?*

— Nastupio je tragičan splet okolnosti, naime, svi koji su nešto u vezi toga preduzimali bili su u godinama i ubrzo su umirali. Prvo je bio Ilja Erenburg, posle njega Nikolaj Tihonov. Zatim se time pozabavio Konstantin Simonov. Odlazeći u veo-ma lošem stanju na lečenje naložio je kćerki da nastavi njegove pokušaje. Nekoliko godina kasnije zainteresovao se Sergej Na-rovčatov. Tada još nije bolovao, niti je očekivao najgore. Najzad, Vsevolod Roždestvenski — ali je ubrzo otišao u bolnicu. . . Ne-davno direktor Pozorišta Vahtangova Jevgenij Simonov preu-zeo inicijativu. Da li znate da su nedavno imali svetsku premije-ru Marininih drama? Upravo u režiji Jevgenija Simonova.

— *Trenutno to je najsnobističkija predstava u Moskvi za koju se karta dobija preko debele veze!*

— Tačno je da je to uspela inscenacija. Videla sam gene-ralnu probu i premijeru, a spremam se još koji put na nju. Mari-na se družila sa ljudima iz studija Vahtangova 1918-1919. godi-ne, tamo ju je odveo Pavel Antokolski, pesnik, glumac i režiser. Kasnije su u njenom domu boravili mnogi glumci. Kroz stan u ulici Pisemskog prošli su mnogi ruski intelektualci: Antokolski, Jurij Zavacki, Jurij Nikolski, čak i sam Vahtangov, Jelena Šik, Sonječka Holidaj, koju je Marina obožavala i ovekovečila u *Po-vesti o Sonječki*. . . Tim ljudima je posvetila mnoge pesme, a za studio napisala specijalno šest lirskih drama. Ali, dosad nisu prikazivane. Tek sada, iako sa malim zakašnjenjem, proslavlje-na je devedesetogodišnja Marininog rođenja i to sa tri drame koje nose zajednički naslov *Tri otelovljenja Kazanove*. Čudesnu scenografiju projektovao je Boris Meserer. . . Jedna zvanična komisija je konstatovala da takve predstave nije bilo od Mejer-holjdovih vremena.

— *To je, po svojoj prilici, pravi način da se proslavi godišnjica pes-nikinjinog rođenja: učiniti nepoznata dela dostupnim primaocima. . .*

— Sada se pozorište, za koje je pisala i koje je prvo u svetu prikazalo njene drame, obratilo gradskim ocima zbog dobijanja književničkog stana za pozorišni muzej. Deo stalne postavke bio bi posvećen Marini. . . I meni su povodom moje devedeseto-godišnjice odali počast. Nisam znala da se takvi telegrami šalju.

Molim Vas pročitajte, kako je lepo redigovan i kakve su to ljudske reči. . .

— *Poštovana Anastasja Ivanovna! I ume izdavača, štampara i radnika knjižarske mreže sredično pozdravljamo Vas, talentovanog pisca i autora sećanja, povodom Vašeg jubileja. Vaša biografska proza Povest o moskovskom zvoniku i druge knjige o sudbini ruske intelligen-cije u prelomnim momentima društveno-političkog života u Rusiji nai-laze na široko interesovanje i veliko priznanje kod čitalaca. Zelimo Vam, draga Anastasja Ivanovna, dobro zdravlje i nove stvaralačke us-pehe — Predsedavajući Družavnog izdavačkog komiteta — B. N. Pastu-hov». . . Kada je bio Vaš jubilej?*

— 27. septembra prošle godine. Ali je prošao bez ikakvih svečanosti, nisam želela nikakav praznik, zbog čega sam dan uoči godišnjice otišla kod prijatelja. Upravo završavam zbirku priča i svaki trenutak mi je bio dragocen. Uostalom, zar je moja zasluga što imam ovoliko godina? Zar zavisi od čoveka da bude nagrađivan i istican?

— *Ima u tome ipak nečeg, jer izreka kaže da »U Rusiji treba živeti dugb«, a Vama je to pošlo za rukom. . .*

— *Znao li da sam celog života želela da naučim poljski? U mla-dosti sam putovala više puta u inostranstvo zadržavajući se u Varšavi i slušajući zvuk vašeg jezika?*

— *Da li ste videli rusko-poljsku zbirku poezije Marine Cvetajevе?*

— Zar postoji? Ništa o tome nisam znala! Da li mi možete nabaviti primerak? Uostalom, u nama teče poljska krv. Baba nam je bila Poljkinja, Varšavljanica, zvala se Marija Bernacka. Nismo je poznavale, jer je umrla nakon rođenja naše mame. Po-sećivali smo njen grob na Vahtangovskom groblju, sahranjena je pored dede. Mama nam je pokazivala njenu fotografiju, Ma-rina je smatrala da liči na nju i o tome je napisala stih.

— *Koliko nemogućnosti unese,*

Evadesetogodišnja Poljkinjo!

Dan je bio nevin, vetar je orao zemlju

Dedu je upoznala na balu i po svojoj prilici sa njim nije bila srećna, čeznula je. . . Takva je sudbina žena u mojoj porodici. . . A ovo je moja najnovija fotografija s pudlicom Vovkom ispred Doma stvaralačkog rada u Peredelkinu. Pre nekoliko godina primili su me u Savez pisaca. . . Još se držim. Lečim se isključivo homeopatijom, od svoje 56 godine ne trujem se nikakvim table-tama. Ne verujete u homeopatiju?

— *Gledajući Vas verujem u sve! Hvala za susret.*

(Polityka)

sa poljskog: Biserka Rajčić